

Høringsnotat

Forslag til endringer i barneloven om å oppheve tidsfristene for å reise sak om endring av farskap

5. november 2015

Innhold

Innledning.....	2
Gjeldende rett	2
Utenlandsk rett	3
Danmark.....	3
Sverige.....	4
Finland	4
Menneskerettighetene	5
Tidligere behandling av spørsmålet	5
Rettstilstanden fram til 2003	5
Lovendringer i 2002 - Ot. prp. nr. 93 (2001-2002).....	6
NOU 2009: 5 Farskap og annen morskap	6
Lovendringer i 2013 i - Prop. 105 L (2012-2013)	8
Departementets forslag	9
Økonomiske og administrative konsekvenser.....	11
Spesialmerknader	12
Utkast til lovtekst.....	12

Innledning

Årlig fødes det ca. 60 000 barn her i landet. I tilfeller hvor det er tvil om det juridiske farskapet er i overensstemmelse med det biologiske, er det behov for regler som gir mulighet til å få prøvet dette spørsmålet. Hvem som er et barns biologiske foreldre er grunnleggende i menneskers forståelse av seg selv. Dersom det er tvil om hvem som er far til et barn, vil det være til barnets beste å få dette spørsmålet avklart. Hensynet til barnet og foreldrenes behov for kunnskap om biologisk opprinnelse er så tungtveiende, at det bør gå foran andre hensyn. Departementet legger som følge av dette fram forslag til endringer i barneloven for å oppheve tidsfrister i saker om farskap.

Gjeldende rett

Når et barn blir født mens moren er gift, regnes hennes ektemann som far til barnet, jf. bl. § 3.¹ Nærmere halvparten av de 60 000 barna som årlig fødes i Norge, får farskapet fastsatt etter pater est-regelen.²

De fleste av barna som fødes av en ugift mor, har likevel foreldre som lever i samliv. Når foreldrene ikke er gift, kan moren oppgi hvem som er far til barnet og faren kan erklære farskapet enten i fødselsmeldingen, eller til jordmor eller lege ved svangerskapskontroll eller til enkelte andre offentlige instanser, jf. bl. § 4. Hvis faren erklærer farskapet uten at moren har oppgitt at han er far, må hun godta hans erklæring i ettertid.

Når farskap ikke følger av ekteskap eller erklæring, kan farskap fastsettes ved dom. Lovens utgangspunkt etter § 9 er at en mann som blir utpekt som far etter DNA-analyse, skal dømmes til far. Det er bare i tilfeller hvor DNA-analyse ikke foreligger, at det er grunn til å tro at det hefter feil ved DNA-analysen eller dersom nærstående slektninger også framstår som mulige fedre, at annen bevisbedømming er nødvendig.

Når et farskap er etablert, kan det bare prøves på nytt og eventuelt endres i tilfeller hvor det har uttrykkelig hjemmel i lov. Barneloven § 6 regulerer domstolens adgang til å endre farskap som er fastsatt etter pater est-regelen eller ved erklæring. Etter bl. § 7 kan farskap endres ved at en ny mann erklærer farskapet. I disse tilfellene må alle parter være enige, og Arbeids- og velferdsdirektoratet må fatte vedtak etter at DNA-analyse har bekreftet farskapet. Det er ikke tidsfrister for å endre farskap etter bl. § 7.

Det følger av bl. § 6 at hver av foreldrene kan reise sak for domstolen om endring av farskap dersom vedkommende legger fram opplysninger om at en annen mann kan være far til barnet. Saken må reises innen ett år etter at forelderen ble kjent med opplysningene. Fristen starter tidligst å løpe ved barnets fødsel. Retten kan gjøre unntak fra tidsfristen når særlige grunner taler for det.

Den som mener at han er far til et barn kan fram til barnet fyller tre år reise sak om farskapet dersom han innen ett år etter at han ble kjent med opplysningene kan legge fram opplysninger

¹ Barneloven § 3 første ledd: "Som far til barnet skal reknast den mannen som mora er gift med ved fødselen." Prinsippet som ligger til grunn for pater est-regelen har sine røtter i romerretten, og har følgelig vært et mønster for lovgivning på familierettens område i de fleste europeiske land.

² I følge SSBs fødselsstatistikk ble det i 2014 født 59 084 barn. 25 495 barn hadde gifte foreldre (43 %), 26 140 barn hadde samboende foreldre (44 %), og 7 449 barn ble født utenfor samliv (13 %).

om at han kan være far til barnet. Retten kan også i disse tilfellene gjøre unntak fra begge tidsfristene når særlige grunner taler for det. I tilfeller hvor det ikke er etablert noe farskap, vil farskap kunne etableres uavhengig av tidsfrister.³

Barnet kan alltid reise sak for domstolen for å endre farskap, uavhengig av tidsfrister. Er barnet mindreårig, blir saken reist av verge. Når særlige grunner taler for det, kan Arbeids- og velferdsdirektoratet reise saken.

Etter at barneloven ble endret i 2003⁴ med egne regler om gjenopptakelse og opphevelse av tidsfrister for å reise sak, kan saker som tidligere var avgjort av domstolen uten DNA-analyse kreves behandlet på nytt etter bl. § 28 a. Denne regelen ble ikke endret ved Prop. 105 L (2012-2013) og gjelder derfor fremdeles. Sakene som tidligere er avgjort av retten på bakgrunn av partenes vitnemål og den tidens rettsmedisinske analysemetoder for blodprøver, kan nå bringes inn for domstolen på nytt og avgjøres ved hjelp av DNA-analyse. I disse sakene gjelder det ingen tidsfrister for å reise sak.

I saker hvor fastsatte farskap senere har blitt endret, kan mennene søke om tilbakebetaling av barnebidraget. Fram til 1. januar 2007 ble beløpet refundert krone for krone, men etter en lovendring i 2006⁵ blir nå beløpet som tilbakebetales indeksregulert.

Barneloven § 6 a gir barnet rett til kunnskap om sin biologiske far, uten at dette endrer det juridiske farskapet. I denne sammenhengen kan barnet kreve at Arbeids- og velferdsetaten, eller eventuelt retten, pålegger nødvendig prøvetaking og DNA-analyse i tilfeller hvor ikke alle parter vil avgi prøve for analyse frivillig. Barnet vil da få kunnskap om biologisk tilknytning uten at juridisk foreldreskap samtidig endres. At det juridiske foreldreskapet ligger fast, vil likevel være avhengig av at de andre partene ikke reiser sak om endring av farskap. I mange tilfeller vil resultatet av DNA-analysen trolig innebære kunnskap om farskapet som tilsier at endringssak kan reises etter § 6.

Utenlandsk rett

Danmark

Statsforvaltningen treffer avgjørelse om en sak om farskap kan gjenopptas. Denne avgjørelsen kan bringes inn for retten. Både mor, far, barn og en tredjemann kan begjære at farskapet endres, dersom det har skjedd feil eller det senere framkommer opplysninger som kan ha hatt betydning for registreringen av farskapet. (Registrering viser her til farskap etablert ved pater est-regelen, men også etablering ved en omsorgs- og ansvarserklæring som vanligvis benyttes av samboere.) Den samme adgangen til gjenopptakelse har de nevnte personenes dødsbo. Saken må reises innen tre år etter barnets fødsel, men retten kan gjøre unntak fra fristen i særlig tilfeller.

Hvis det har framkommet opplysninger som kan ha hatt betydning for registreringen av farskapet, er det flere forutsetninger for at saken kan tas under behandling, bl.a. at faren ikke i noe tilfelle kan reise sak dersom han på tross av kunnskap om omstendighetene, som reiser

³ Arbeids- og velferdsetaten skal ta initiativ til å få fastsatt farskap, bl.a. ved å bringe saken inn for retten, uavhengig av tidsfrister.

⁴ Lovendring 20. desember 2002, i kraft 1. april 2003.

⁵ Lovendring 7. april 2006, i kraft 1. januar 2007.

tvil om han er far til barnet, har behandlet barnet som sitt eget. Tilsvarende gjelder for moren, når hun har latt faren behandle barnet som sitt. Videre legges det vekt på tiden som har gått fra barnets fødsel, om en part med kjennskap til eller antakelse om omstendighetene som reiser tvil om farskapet, ikke innen rimelig tid har begjært gjenopptakelse, og om barnet vil få en far hvis saken gjenopptas.

Gjenopptakelse kan tillates etter utløpet av fristen hvis det er særlige grunner for at begjæring om gjenopptakelse ikke er framsatt tidligere, omstendighetene for øvrig i stor grad taler for gjenopptakelse og det må antas at en fornyet behandling ikke vil medføre vesentlig ulempe for barnet.

Gjenopptakelsesreglene gjelder bare for barn født etter 1. juli 2002. For barn født før denne dato gjelder de gamle reglene, men likevel slik at sak kan gjenopptas når både barn, mor og far er enige om gjenopptakelse og det sannsynliggjøres at en annen mann kan bli barnets far.

Sverige

En mann som er far etter pater est-regelen, kan be sosialtjenesten om å utrede om en annen kan være far til barnet. Barnet selv og den juridiske faren kan reise sak for å få opphevet farskapet. Det er ingen søksmålsfrister. Når faren er død og han ikke har bodd sammen med barnet og heller ikke har bekreftet at barnet er hans, kan hans ektefelle eller annen arving gå til sak om opphevelse av farskapet innenfor nærmere bestemte tidsfrister. En mann som mener at han er far til et barn som allerede har en juridisk far, kan ikke reise sak for å få endret farskapet.

Om det senere viser seg at den som har påtatt seg farskapet ved erklæring (lämnat bekräftelsen) ikke er faren til barnet, kan det reises sak for domstolen for å få opphevet farskapet. Sak om opphevelse av farskapet kan reises av mannen (eller om mannen er død, hans ektefelle eller andre arvinger) eller barnet selv. Barnets mor har ingen selvstendig rett til å reise sak, om ikke mannen er død og hun er hans ektefelle.

Finland

Endringer i *faderskapslagen* er vedtatt og trer i kraft 1.1.2016. Etter denne loven kan foreldre til barn som er født i ekteskap sammen begjærer opphevelse av farskapet ved en felles erklæring til magistraten innen ett år fra barnets fødsel.

Sak om opphevelse av farskap kan reises for retten av hver av ektefellene eller av en mann som har erklært farskapet innen to år fra barnets fødsel, eller fra tidspunktet da farskapet ble etablert ved erklæring.

En tredjemann som mener han er faren til et barn som er født i ekteskap, kan reise sak om opphevelse av farskapet dersom 1) moren og ektemannen levde atskilt ved barnets fødsel, 2) tredjemannen har bodd sammen med barnets mor ved barnets fødsel og har deltatt i omsorgen for barnet eller det mellom barnet og mannen har oppstått et "familieforhold", og 3) domstolen finner at det er forenlig med barnets beste å reise sak. Tidsfristen i disse sakene er to år fra barnets fødsel.

En ektemann eller en mann som har erklært farskap kan ikke reise sak om endring av farskap dersom han etter fødselen skriftlig har erklært at barnet er hans, selv om han vet at en annen kan være biologisk far. Moren kan ikke reise sak, dersom hun skriftlig har godkjent erklæringen.

Menneskerettighetene

Det følger av FNs barnekonvensjon artikkel 3 at hensynet til barnets beste skal være et grunnleggende hensyn ved alle handlinger som berører barn. Departementet legger til grunn at dersom det er tvil om hvem som er far til et barn, vil det være til barnets beste å få dette spørsmålet avklart ved at også juridisk far, antatt far eller mor har rett til å reise sak, uavhengig av tidsfrister.

Den europeiske menneskerettsdomstolen (EMD) aksepterer i sin praksis søksmålsfrister som begrensning for gjenopptakelse av farskap, ut fra et ønske om å sikre den juridiske stabiliteten i familierelasjoner og for å beskytte barnets interesser.⁶ Tidsfrister er i seg selv ifølge EMD ikke i strid med menneskerettskonvensjonen. Barnet kan selv alltid reise sak om endring av farskap uten tidsbegrensning. Dette gjelder også barn over 18 år. Departementet legger til grunn at barnets rett etter EMK og barnekonvensjonen (BK) er ivaretatt både i dagens lovgivning og etter lovendringsforslaget.⁷

Tidligere behandling av spørsmålet

Rettstilstanden fram til 2003

Den nåværende barneloven ble vedtatt i 1981. Det ble i 1997 vedtatt flere vesentlige endringer i farskapskapitlene, bl.a. at muligheten for farens arvinger til å reise sak om farskap falt bort. Videre ble fristene for å reise endringssak utvidet, og en mann som mente han var far til et barn som allerede hadde en far ble gitt søksmålsadgang.⁸

En tredjemann som mente at han var far til et barn som allerede hadde en juridisk far, fikk fra 1998 mulighet til å reise sak dersom han kunne legge frem opplysninger som tyder på at han kunne være far til barnet. Departementet begrunnet dette med at en mann som har gode grunner til å tro at han er far til et barn, vil ha et sterkt behov for å få prøvd saken for domstolen. Hensynet til barnet taler også for at de rette biologiske forhold bør klarlegges på et så tidlig tidspunkt som mulig. Departementet påpekte imidlertid at det knyttet seg visse betenkeligheter til forslaget, fordi tredjemann ble gitt mulighet til å bryte inn i et etablert forhold, med risiko for å rive opp et etablert farskap og samliv som en slik søksmålsadgang representerer. På denne tiden måtte en eventuell sak reises innen ett år etter at mannen ble kjent med opplysningene, og senest innen barnet hadde fylt tre år. Retten kunne gjøre unntak fra ettårsfristen og treårsfristen dersom særlige grunner talte for det.

Fram til 2003 kunne en mann som var juridisk far etter å ha erkjent farskapet eller fordi han var gift med moren gå til sak om farskapet, dersom han kunne legge fram opplysninger som tydet på at en annen kunne være far til barnet. En slik sak måtte imidlertid reises innen ett år etter at han ble kjent med opplysningene. Retten kunne gjøre unntak fra ettårsfristen dersom særlige grunner talte for det. Morens rett til å reise endringssak fulgte de samme reglene.

⁶ Shofman mot Russland, klagenummer 74826/01, dom 24. november 2005

⁷ Professor dr. juris Karl Harald Søvig har i Tidsskrift for Familierett, arverett og barnevernrettslige spørsmål nr. 2/2015 gitt en oversikt over avgjørelser fra EMD i saker om vern av privat- og familieliv fra 2014. Domstolen har i flere tilfeller behandlet saker hvor nasjonal rett har hindret endring av farskap av hensyn til barnets beste. På bakgrunn av de refererte avgjørelsene, vurderer Søvig at revisjonen av barnelovens regler om farskap i 2013 etter hans skjønn vil stå seg om de blir prøvd for EMD.

⁸ Ot prp nr 56 (1996-97): Lovendring 13. juni 1997, i kraft 1. januar 1998.

Dersom farskapet var fastsatt ved dom, gjaldt tvistemålslovens alminnelige regler om gjenopptagelse. Den vanligste gjenopptagelsesgrunnen for dommer er at det foreligger en ny kjensgjerning eller et nytt bevis i saken som ville føre til et annet resultat. Det var fram til 2003 ikke tilstrekkelig å vise til at det hadde blitt utviklet nye og forbedrede metoder for fastsetting av farskap ved DNA-analysen.⁹

Lovendringer i 2002 - Ot. prp. nr. 93 (2001-2002)

Utvikling av samfunnsforholdene og framveksten av de sikre teknologiske metodene for fastsettelse av farskap, fører til at stadig flere synes at det bør være et overordnet mål at det juridiske farskapet fastsettes i overensstemmelse med det biologiske farskapet. I 2002 ble det derfor fremmet forslag om endring av barnelovens farskapsregler i Ot. prp. nr. 93 (2001-2002). Flere stortingsrepresentanter, Likestillingsombudet, Rettsmedisinsk institutt og flere berørte privatpersoner tok til orde for en endring av regelverket for fastsetting og endring av farskap i barneloven, og av regelverket for gjenopptagelse av farskapsaker. Det ble også fremmet et privat lovforslag fra stortingsrepresentantene Sandberg og Knudsen om endringer i barnelovens regelverk for fastsetting av farskap, og tvistemålslovens regelverk for gjenopptagelse av farskapsaker.

Begrunnelsen for forslaget om å oppheve fristene for å reise sak om endring av farskap var at barn i større grad enn etter det daværende regelverket, skulle sikres kjennskap til og eventuelt kontakt med sin biologiske far så tidlig som mulig. Det ble foretatt en avveining av behovet for ro rundt de etablerte familieforhold og hensynet til barn og foreldres behov for kunnskap om det biologiske farskapet, og endringene som ble vedtatt ga både kvinner og menn en ubetinget rett til å reise sak dersom det var tvil om farskapet.

Lovendringen i 2002 førte til at barnet, de juridiske foreldrene samt en person som mener han er far til barnet (tredjemann) hadde mulighet til å reise sak med påstand om å få farskapet endret uavhengig av tidsfrister. I Innst. O. nr. 26 (2002-2003) ønsket mindretallet å beholde treårsfristen for tredjemanns søksmålsadgang, for å hindre uro i en familie som har etablerte relasjoner og hvor barnet føler stabilitet og trygghet.

På bakgrunn av muligheten for DNA-analyse, ble det i 2003 vedtatt en særregel i bl. § 28 a med unntak fra de alminnelige reglene om gjenopptagelse av dommer. Begrunnelsen for endringen var at det skal være mulig å få gjenopptatt saker som ble avgjort før DNA-analysen ble tatt i bruk, ettersom det nå er mulig å få prøvet farskapsspørsmålet med tilnærmet 100 prosents sikkerhet.

NOU 2009: 5 Farskap og annen morskap

Regjeringen nedsatte i 2008 et offentlig utvalg for å vurdere endringer i barnelovens bestemmelser om farskap og morskap. Målsettingen var å tilpasse loven til den store samfunnsmessige og teknologiske utviklingen som har skjedd mht. utvikling av familiemønstre, mulighet for assistert befruktning og mulighet for sikker fastsetting av farskap. Utvalget avga sin innstilling i 2009 – NOU 2009: 5 *Farskap og annen morskap* -

⁹ Fra 1992 er DNA-analyse rutinemessig benyttet som analysemetode i farskapsaker her i landet. Fram til dette ble blodtype og ulike serologiske analyser benyttet. Disse ga en sannsynlighet på 95 prosent for å kunne utelukke farskapet for en mann som feilaktig var oppgitt som barnefar. I farskapsaker ble det i tillegg innhentet andre bevis som bl.a. partenes forklaringer. Ved bruk av DNA-analyse gis det opp til 99,99 prosent sikre svar på hvorvidt en mann er far til et barn eller ikke.

Fastsettelse og endring av foreldreskap. Farskapsutvalget drøftet behovet for tidsfrister i farskapssaker, og vurderte om barnets behov for stabile rammer tilsier at det bør være en tidsmessig begrensning i adgangen til å anlegge sak om endring av farskap.

Utvalget påpekte at hensynet til stabilitet over tid for barnet taler for at adgangen til å få endret etablert farskap eller morskap ikke bør være særlig omfattende, selv om det da er risiko for at noen barn vokser opp med «feil» forelder. Utvalget la særlig vekt på barnets behov for stabilitet og trygge rammer. En opphevelse av eksisterende farskap kan bety at en mann som har vært barnets sosiale far i en rekke år, blir borte fra barnets liv. Utvalget viste også til at en endringssak kan ende med at barnet ikke lenger har noen rettslig far. På denne bakgrunn foreslo de å gjeninnføre tidsfristene for å reise endringssak om farskap etablert ved pater est-regelen eller erkjennelse, som var lovfestet fram til 2003. Forslaget om tidsfrist for barnet for å reise endringssak er ikke senere fulgt opp. Utvalgets forslag tilsvarer langt på vei rettstilstanden før 2003.

Utvalget begrunner bl.a. endringsforslagene slik (NOU 2009: 5 side 114):

”Utvalget legger til grunn at etableringen av det nye farskapet ikke alltid i realiteten vil medføre at rollen som barnets far fylles på en måte som tilsvarer rollen til den tidligere faren. Har en mann oppdratt et barn i tro om at han er faren, eller påtatt seg farsansvaret for et barn, vil det i de aller fleste tilfeller etableres en følelsesmessig tilknytning mellom ham og barnet preget av kjærlighet, gjensidig nærhet og omsorg. Den personlige relasjonen mellom far og barn er bygget på flere elementer enn ren biologi.

At det reises sak slik at det juridiske farskapet flyttes til en annen mann, medfører ikke at den biologisk «riktige» faren vil kunne erstatte den farsfiguren som barnet har hatt fram til endringsdom blir avsagt. Den følelsesmessige relasjonen og omsorgen kan ikke bare flyttes fra en person til en annen. Jo lenger tid som farskapet har vært etablert, desto sterkere gjensidige bånd vil som regel være knyttet.

Utvalget skriver følgende om Stortingets begrunnelse for å oppheve tidsfristene for å reise endringssak i 2002 (NOU side 113 andre spalte):

”Behovet for kunnskap om biologisk far var således hovedhensynet bak opphevelse av fristene for saksanlegg. Utvalget er usikker på om dette hensynet er tilstrekkelig til å begrunne dagens liberale adgang til saksanlegg når en ser på de store konsekvensene en slik endring kan få.

I tillegg ble det lagt vekt på medisinske hensyn på barnets side og at FNs barnekonvensjon skulle tilsi slike endringer. Utvalget vil vise til at de to siste begrunnelsene langt fra er basert på vitenskapelig grunnlag hva gjelder medisinske hensyn eller et klart juridisk grunnlag hva gjelder barnekonvensjonens krav. Utvalgets undersøkelser av de nordiske landenes og enkelte andre lands lovgivning viser at de fleste landene har lovfestede frister for saksanlegg i farskapssaker.”

Utvalgsmedlem Margurethe Stenersen skrev følgende i en særmerknad:

”Både mødre og fedre kan ønske å fjerne mistanker og tvil omkring farskap. En skal ikke se bort fra at omsorgen for det enkelte barn blir bedre der tvil er ryddet av veien.

Jeg mener det er uheldig dersom innføring av frister skaper inntrykk av at retten til biologisk opphav svekkes."

Lovendringer i 2013 i - Prop. 105 L (2012-2013)

På bakgrunn av Farskapsutvalgets innstilling, og høringsrunder som fulgte, ble det foreslått å gjeninnføre tidsfrister i farskapssaker i Prop. 105 L (2012-2013).

I lovproposisjonen ble det påpekt at det kan være vanskelig å reversere den vekten som i dag legges på biologi i reglene om endring av farskap. Proposisjonen viste for øvrig til begrunnelsen i NOU 2009: 5, se ovenfor, som begrunnelse for å gjeninnføre frister.

I Innst. 272 (2012-2013) så mindretallet ikke behov for tidsfrister og støttet derfor ikke regjeringens forslag til endring av § 6. De skrev bl.a. følgende:

" ...Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet og Kristelig Folkeparti vil peke på at regjeringen på et svært tynt grunnlag fremmer en lovendring som er svært dyptgripende i fundamentale mellommenneskelige forhold ved at den begrenser adgangen til å ta opp saker om foreldreskap. Det synes som om det eneste argument for lovendring ligger i at to tredjedeler av sakene som har vært reist, har bekreftet det eksisterende juridiske farskap. Disse medlemmer mener det er en svært forenklet slutning hvis man på generelt grunnlag konkluderer med at alle disse sakene var unødvendige, ikke burde vært reist, eller ikke har vært til barnets beste. Disse medlemmer viser til at det fortsatt vil være anledning til å reise saker innenfor fristen. Det er heller ikke drøftet om en tidsfrist vil skape et press som fører til at saker reises som kanskje ellers ville vært unngått. ...

... Disse medlemmer mener regjeringens begrunnelser på dette området reiser flere sentrale spørsmål. Hva skal være grunnlaget for foreldreskap og farskap i barnelovgivningen? Bør menn ta ansvar for barn de setter til verden, eller er dette situasjonsbetinget og avhengig av mors beslutninger og andre omstendigheter? Disse medlemmer finner det underlig at menn som har satt barn til verden i de ulike situasjoner proposisjonen beskriver, både skal fritas for ansvar og fratas muligheten til å ta sitt rettmessige ansvar. Videre er det grunn til å spørre om det er en beslutning/samtykke som er grunnlag for farskap eller hvorvidt det er et ansvar som følger ved faktisk å ha satt barn til verden. Disse medlemmer finner grunn til å minne om at mange menn blir fedre uten at det var planlagt eller var resultat av noen beslutning, noen ber mor om å avbryte svangerskapet, andre får ikke kunnskap om farskapet før barnet er født. Dette illustrerer det uheldige ved at det i barnelovgivningen introduseres en tenkning der beslutninger og samtykke betones, og der det skapes uklarhet om det prinsipielle grunnlaget for farskap og grunnlaget for menns ansvar overfor sine barn ..

Disse medlemmer ser på denne bakgrunn ikke behov for slike tidsfrister og vil på denne bakgrunn ikke støtte regjeringens forslag til endring av § 6."

Mindretallet viste videre til at innføringen av ny § 6 a har sitt utgangspunkt i farskapsutvalgets forslag om å innføre tidsfrist også for barns rett til å reise endringssak, og så derfor ikke behov for å innføre ny § 6 a.

Det er etter gjeldende rett ikke krav om biologisk tilknytning for at menn skal kunne påta seg farskap. Moren oppgir en mann som far, og han kan da erklære farskapet. Farskapet fastsettes i disse tilfellene uten noen form for offentlig kontroll. Unntaksvis kan det således hende at en mann påtar seg farskap til et barn han er usikker på om han er far til eller vet at han ikke er far til. Med den økende vekten på biologi i samfunnet er det grunn til å tro at dette skjer i svært liten utstrekning, noe tallene fra Rettsmedisinsk institutt bekrefter.¹⁰ I tilfeller hvor en mann har påtatt seg det juridiske farskapet til et barn selv om han er kjent med eller er i tvil om at biologisk tilknytning mangler, hadde han fram til 2014 adgang til å reise sak for å bli fritatt fra farskapet, uavhengig av tidsfrister. Farskap etablert på denne måten er i dag, etter at frister er gjeninnført, irreversible etter ett år, og kan ikke endres fordi fedrene ombestemmer seg. En tredjemann som mener at han er far til barnet, kan reise sak fram til barnet er tre år, men da likevel innen ett år etter at han ble kjent med opplysningene om at han kan være far til barnet.

Det ble i 2013 også vedtatt en ny bestemmelse i § 6 a som gir barnet rett til kunnskap om sin biologiske far, uten at dette endrer det juridiske farskapet. I denne sammenhengen kan barnet kreve at Arbeids- og velferdsetaten, eller eventuelt retten, pålegger nødvendig prøvetaking og DNA-analyse. Formålet med bestemmelsen var å oppfylle barnets behov for kunnskap om sitt biologiske opphav, uten å endre det juridiske farskapet. Barnet kan etter denne bestemmelsen få vite hvem som er biologisk far, men fortsatt beholde sin sosiale og juridiske far. Barn født etter assistert befruktning med donorsæd og adopterte barn har rett til kunnskap om biologisk farskap. Barneloven § 6 a. gir barn som av andre årsaker har en annen genetisk far enn han som er deres sosiale og juridiske far den samme muligheten.

Departementets forslag

I mange tilfeller hvor det reises tvil om farskap, er barna verken planlagt eller resultat av noen felles beslutning. For barnets liv framover er det av stor betydning at eventuell usikkerhet omkring farskapet kan fjernes. Også for fedre som ikke får kunnskap om at de kan være far til et barn før dagens tidsfrist på tre år er løpt ut, er det av stor betydning å kunne få ta ansvar selv om barnet ikke var planlagt. Barn bør i større grad enn i dag sikres kjennskap til og eventuelt kontakt med sin biologiske far så tidlig som mulig. Departementet ønsker derfor å fremme forslag om å oppheve tidsfristene i barneloven § 6, slik at eventuell usikkerhet omkring farskap kan avklares uavhengig av tiden som har gått etter at tvilen om farskapet oppsto.

Det foretas ingen offentlig kontroll av at juridiske farskap plasseres hos de riktige biologiske fedrene. I praksis vil imidlertid de juridiske farskapene som regel være i tråd med det biologiske, jf. uttalelse fra Rettsmedisinsk institutt. Det er bare i tilfeller hvor et barn blir stående uten far, at det offentlige har en handlingsplikt. I disse tilfellene skal farskap til barnet fastsettes av det offentlige, og det skal legges vekt på at det juridiske farskapet plasseres hos

¹⁰ Farskapsutvalget ba Rettsmedisinsk institutt uttale seg om prosentandelen barn født i ekteskap som har en annen genetisk far enn ektefellen. I sitt svar opplyste instituttet at det ikke finnes norske vitenskaplige undersøkelser som dokumenterer denne prosentandelen. Instituttet viste til utenlandsk vitenskaplig litteratur, blant annet to artikler som konkluderer med såkalt «nonpaternity-rate» på henholdsvis 1,3 og 0,7 prosent i England og Sveits. Instituttet antok "at denne raten for barn født i Norge de siste 20 årene vil ligge nærmere 1 enn 2 %." Farskapsutvalget konkluderte som følge av dette med at det derved er ikke grunnlag for legmannsoppfatningen av at opptil 10 prosent av barn født i ekteskap har en annen genetisk far enn morens ektefelle.

den biologiske faren. Hvis moren eller mannen som er oppgitt som far uttrykker tvil, vil det bli foretatt DNA-analyse som bekostes av det offentlige.

Bestemmelsen om tidsfrister for å reise sak om endring av farskap gjelder bare farskap som er fastsatt etter pater est-regelen eller ved erklæring.¹¹ Menn som er dømt til far har adgang til å bringe sak om endring av farskap inn for retten uavhengig av tidsfrister, dersom det ikke er benyttet DNA-analyse da farskapet ble fastsatt ved dom, jf. bl. § 28a. Det foreslås ikke endring i denne regelen.

Barnelovens hovedregler om etablering av farskap fungerer godt for det store flertallet. Det er imidlertid av stor betydning at det skal være mulig å korrigere feilen når det juridiske farskapet ikke er i overensstemmelse med det biologiske. Hvem som er et barns biologiske foreldre er grunnleggende i menneskers forståelse av seg selv. Departementet legger til grunn at dersom det er tvil om hvem som er far til et barn, vil det være til barnets beste å få dette spørsmålet avklart ved at også juridisk far, antatt far eller mor har rett til å reise sak, uavhengig av tidsfrister. Også i tilfeller hvor det er vanskelig for barnet å få avslørt tvilen omkring farskapet, antas det i det lange løp å være best å være kjent med sannheten. Hensynet til kunnskap om biologisk opprinnelse er så tungtveiende for det enkelte barn og foreldrene, at det ikke bør være tidsfrister i loven som hindrer at disse sakene kan tas opp og behandles på en forsvarlig måte i rettssystemet.

Da lovendringsforslag for å oppheve dagjeldende tidsfrister ble fremmet i 2002, jf. Ot.prp. nr. 93 (2001-2002) ble forslaget begrunnet på følgende måte:

"Konsekvensene av det regelverket vi har med søksmålsfrister for alle parter med unntak av barnet, er at passivitet «straffes». En mann som ikke vil forstyrre harmonien i et etablert samliv ved å sette spørsmål ved farskapet til ektefellens eller samboerens barn, kan komme i en situasjon der «bordet fanger». Det samme gjelder en mor som ikke går til endringssak innen ett år selv om hun vet at ektefellen ikke er far til barnet, eller at feil mann har erkjent farskapet.

Gjennom presse og henvendelser til departementet fra privatpersoner vet vi at det kan være en stor påkjenning for en mann å være juridisk far til et barn som han betviler er hans, uten muligheter til å få farskapet sikkert avklart. Vi vet også en del om den vanskelige situasjonen for en mann som er avhengig av de juridiske foreldrenes samtykke for å få avklart hvorvidt han er far til et barn, og for eventuelt å få endret farskapet. Dersom farskapet ikke blir endret, har de ofte ikke mulighet til å etablere kontakt med barnet, noe som fører til savn og fortvilelse.

Tvil rundt farskapet vil uansett regelverk kunne føre til at barnet opplever uro og konflikter i familien. Barnet vil kunne få høre om fars eller mors tvil fra foreldrene selv, eller fra andre. Vilkår og søksmålsfrister for å ta opp sak om endring av farskap vil i liten grad kunne beskytte barnet mot den psykiske uroen tvil rundt farskapet kan skape. Regelverket gjelder også i de tilfellene der «barnet» ikke lenger er mindreårig og hensynet til å beskytte barnet derfor ikke er like tungtveiende.

Dersom vilkårene og søksmålsfristene for å gå til endringssak i barneloven § 6 oppheves, vil en juridisk far alltid kunne få avklart enhver tvil om han er barnets

¹¹ Fram til 1.1.2014 benyttet barneloven begrepet "erkjennelse" bl.a. i § 4.

biologiske far, og eventuelt bli frikjent for farskapet dersom han ikke er det. Det samme gjelder en mann som mener at han kan være far til et barn som allerede har en juridisk far. Dersom en endringssak fører til at barnet får en annen juridisk far, vil dette kunne få store praktiske konsekvenser for barnets daglige liv. En juridisk far kan gå til sak for å få del i foreldrebeføyelser over barnet. Dette betyr at han vil kunne få fastsatt samvær og eventuelt få del i foreldreansvaret. Den tidligere juridiske far mister alle rettigheter i forhold til barnet, samtidig som barnet mister alle rettigheter i forhold til ham. Dersom farskapssaken fører til et samlivsbrudd mellom mor og den som har vært barnets juridiske far, kan barnet miste kontakten med den mannen som har vært juridisk og sosial far for barnet. Barnet vil imidlertid kunne få opprettet kontakt med den som er barnets biologiske far."

Det er liten forskning om forhold knyttet til behandlingen av farskapssaker. Rettsmedisinsk institutt gjennomførte en undersøkelse ett år etter opphevelsen av tidsfristen. I 36 prosent av sakene som ble reist fordi det var tvil om farskapet det første året, utelukket DNA-analysen det etablerte farskapet. Ut over dette er det liten forskningsbasert kunnskap om hvordan regelverket har virket, både før og etter lovendringene.

Farskapssaker kan være svært ulike og komplekse. Det er nødvendig å ha gode hovedregler, men samtidig mulighet for å korrigere juridiske foreldreskap når disse ikke er i overensstemmelse med de biologiske forholdene. Det er vanskelig å fastslå hva som er til barnets beste i det enkelte tilfellet, men sannheten vil ofte være frigjørende og positiv over tid, både for voksne og barn. Det gjelder enten utfallet skulle være en avkreftelse eller bekreftelse av et eksisterende juridisk farskap. I mange av sakene hvor det er ønskelig å få prøvet farskapet er barna over 18 år, og de kan ha andre begrunnelser for ikke å få prøvet farskapet som for eksempel mulighet for arv osv.

Departementet finner at hensynet til barnets beste i disse sakene vil være å få avklart usikkerheten omkring farskap, når det foreligger en slik uttalt tvil. Departementet går derfor inn for å oppheve tidsfristene i barneloven § 6.

Da tidsfristene ble gjeninnført i 2013, ble det også vedtatt en ny § 6 a i barneloven som gir barn rett til kunnskap om sin biologiske far uten at det juridiske farskapet endres. Denne bestemmelsen gjelder uavhengig av tidsfrister. Bestemmelsen må sees i sammenheng med gjeninnføringen av tidsfristene i farskapssaker. I NOU 2009: 5 ble det foreslått at også barnets rett til å reise endringssak skulle begrenses av tidsfrister, men dette ble ikke senere fulgt opp. Ny § 6 a var bl.a. ment å ivareta barnets rett til kunnskap, selv om muligheten for å kreve endring av farskapet var utløpt. Når barnets rett til å reise sak ikke ble eller vil bli tidsbegrenset og fristene for øvrig foreslås opphevet, vil den selvstendige betydningen av § 6 a være svært begrenset. Departementet legger til grunn at det ikke er behov for å videreføre denne bestemmelsen, og foreslår derfor at § 6 a oppheves i sin helhet.

Økonomiske og administrative konsekvenser

I Prop. 105 L (2012-2013) skrev departementet følgende:

"I proposisjonen foreslås det å innføre tidsfrister for å reise sak om endring av farskap. Dette vil kunne føre til en viss begrensning av saksanlegg. Forslaget om å gi barnet rett til kunnskap om biologisk opphav uten å endre det juridiske farskapet, vil kunne medføre noe økning av

Arbeids- og velferdsetatens arbeid med denne typen saker. Samlet sett antas disse sakene ikke å føre til noen vesentlig endring i det totale sakstilfanget.”

Departementet legger til grunn at en reversering av lovendringene samlet sett ikke vil medføre administrative og økonomiske konsekvenser av betydning.

Spesialmerknader

Til § 6.

Søksmålsfrister og vilkår for å gå til sak om endring av farskap etter §§ 3 og 4 i barneloven oppheves slik at foreldrene og tredjemann som mener han er far til et barn får samme rett som barnet til å gå til endringssak. Bestemmelsen foreslås endret tilbake til ordlyden før 1. januar 2014.

Til § 6 a.

Bestemmelsen oppheves i sin helhet.

Utkast til lovtekst

§ 6 første ledd første punktum skal lyde:

Barnet, kvar av foreldra og tredjemann som meiner han er far til eit barn som allereie har ein far, kan alltid reise sak for domstolane om farskap etter ekteskap eller erklæring.

Andre og tredje ledd oppheves.

§ 6 a. oppheves.

Lova her trer i kraft frå den tid Kongen fastset.